

OKOLO

P R Í R O D A Levočče

Levoča. Mesto s po-
hnutou históriou, mesto oplý-
vajúce množstvom historických
pamiatok európskeho významu.
Ale aj mesto s parkami a cintorín-
mi, kde ešte rastú stáročné stromy.
Najstaršie možno pamätajú posled-
né roky dávnych čias, keď Levoča bola
slobodným kráľovským mestom...

PREDSLOV	3
LEVOČSKÁ PRÍRODA	4
LEVOČSKÁ BAZILIKA	9
LEVOČSKÉ DUBINY	14
NAJ Z PRÍRODY OKOLO LEVOČE	18
LEVOČSKÝ POTOK	20
LEVOČSKÁPRIEHRADA.....	23
LEVOČSKÉ LÍNIE	26
NA ZÁVER	31

Priaznivé polohy zvlnenej pahorkatiny Hornádskej
kotliny sú kontinuálne osídlené už od praveku. Dlhé stáročia,
ba tisícročia, človek vplýval na prírodu okolia Levoče, menil a formoval
krajinu podľa svojich potrieb. Dnes tu nenájdeme nedotknuté pralesy
a pôvodné lesy boli až na malé výnimky premenené v behu času na polia,
lúky a pastviny. Ale okolie Levoče je dodnes vyváženou, harmonickou
a oku lahodiacou krajinou. A je prekvapujúce, že s mnohými cennými
prírodnými prvkami.

Táto útlá brožúrka si kladie za cieľ nah-
liadnuť do sveta zachovanej prírody ako
v meste, tak v jej bezprostrednom okolí.
Áno, aj v meste nájdeme miesta, kde žijú
chránené živočíchy alebo miesta, kto-
ré pripomínajú skôr les ako park. Známy
Schiesplatz založili Levočania za hradba-
mi v strmom svahu. Je pravdepodobné,
že do koncepcie odpočinkového miesta
využili aj dreviny, ktoré tam vtedy rástli.
A v priebehu času tento priestor opätovne

osídlili dreviny, ktoré tu naleteli z blízkych
lesov – javory a lipy. Prekvapia miesta, kde
na jar kvitnú koberce pečeňovníka a ve-
terníc a vyzerá to ako v naozajstnom lese.
Fragmenty pôvodných lesov Hornádskej
kotliny sa zachovali severne od mesta.
Levočania svoje lesy využívali na dnešné
pomery „nadmieru exploatačne“, opa-
kujúcim sa holorubom. Mešťania tak
mali zabezpečený pravidelný prísun pa-
livového dreva. Je paradoxom, že práve

tento spôsob hospodárenia v lese umož-
nil zachovať pôvodné druhy drevín a ich
pôvodné genetické formy do dnešných
čias, čo je mimoriadne cenné pre ochra-
nu prírody. Tento príbeh nás učí poznaniu,
že nemožno činy vykonané v minulosti
posudzovať (a odsudzovať) dnešnými oča-
mi. Pozrime sa preto spoločne na prírodu
okolia Levoče v kontexte jej dejinného vý-
voja a spolužitia s miestnymi ľuďmi.

LEVOČSKÁ PRÍRODA

Mapa Levoče z r. 1845, z ktorej je zrejмый vysoký podiel zelených plôch priamo v meste a jeho blízkom okolí. Tie najúrodnejšie plochy pri levočskom potoku, tzv. „Bulgaria“ a okolie Probstnerovej cesty boli za socializmu zastavané sídliskami.

Obyvatelia a návštevníci Levoče majú šťastie, že za peknou zachovalou prírodou nemusia chodiť ďaleko, lebo ju nájdú v mnohých krásnych zákutiach v harmonickej symbióze s pamiatkami tohto mesta. Nejde pritom o prírodu bez zásahu človeka, takú si môžeme pozrieť v neďalekom Slovenskom raji, či vo Vysokých Tatrách. Činnosťou ľudí sa tu však podarilo vytvoriť nielen pamiatky hodné

obdivu, ale aj funkčné časti prírodného prostredia zasluhujúceho si obdiv, úctu a pokoru. Či už je to Siessplatz, Nemocničný park, Severný park, alebo Evanjelický cintorín, všetko sú to miesta, kde to nie sú len kulisy prešľachtených umelých stromov, ale funkčné plochy biotopov, kde počuť v lete bzúčanie včiel, spev vtákov a v noci húkanie sov. Mohutné, často niekoľkostoročné stromy spolu s ďalšou

Pohľad na Levoču z juhu cca r. 1856 – 1860 a súčasný pohľad na Levoču z juhu (hore)

sprievodnou vegetáciou sú živé organizmy, ktoré sú domovom stoviek druhov hmyzu a hniezdiskom vtákov, ktoré poskytujú ľuďom veľa benefitov: príjemnú klímu, produkciu kyslíka, zachytávanie prachu, či zdravé životné prostredie.

Myšiarka ušatá

SCHIESSPLATZ

Je kus peknej prírody lemujúcej staré mesto zo severu a západu. Je to plošne najväčší lesopark v meste, v ktorom nájdeme aj fragmenty pôvodného lipovo-javorového sutinového lesa. Najmä na Schiessplatzi nájdeme v podrade mnoho jarných druhov flóry totožné v lesoch širokého okolia Levoče. Zhluky stromov veľmi radi využívajú sovy, ktoré sa udomácnili v mestskom prostredí, najmä sova obyčajná (*Strix aluco*) hniezdi v bŕtlavých stromoch. Myšiarka ušatá (*Asio otus*) zas v starých hniezdach krkavcovitých vtákov, ktoré tiež uprednostňujú veľké a staré stromy. Veľká časť dnes viac ako 100 ročných stromov (prevažne lipy) je dielom miestnej vojenskej posádky a Okrášľovacieho spolku, ktorý v Levoči vznikol v r. 1880. Aj známa vežička na fotke je dielom tohto spolku z r. 1907-1908.

Obrovský buk v Nemocničnom parku.

NEMOCNIČNÝ PARK

Aj keď ide o umelo založený park, vo veľkej časti rešpektuje pôvodnú druhovú skladbu.

V nemocničnom parku nájdeme aj niekoľko najstarších a najväčších stromov v Levoči. Na fotografii buk lesný (*Fagus sylvatica*) s obvodom kmeňa vo výške 1,3 m má rovných 500 cm. Je to pravdepodobne najhrubší strom v Levoči a patrí aj k najhrubším bukom na Slovensku.

Veternica hájňa

Sova obyčajná

Príroda v meste
nie je len tam, kde
sú stromy. V záhradách
rodinných domov či
záhradkárskej kolónii
nájdu svoje miesto
pre život mnohé
spevavce.

Sokol myšiár
a jeho mláďatá

Najmä na Schiessplatzi nájdeme v podras-
te drevinového plášťa zachovalé spo-
ločenstvá niekdajších lesov na strmej stráni
nad dnes už zregulovaným Levočským
potokom. Množstvo najmä jarných dru-
hov flóry je totožných s tými, ktoré nájdeme
v lesoch širokého okolia Levoče. Dôležité
je aspoň do časti týchto porastov zasahovať
čo najmenej, ponechať aj vyschnuté či
spadnuté stromy, pokiaľ neprekážajú
alebo neohrozujú návštevníkov tohto
výnimočného kúta mesta. Zvdáčíme sa
najmä tým obyvateľom prírody, ktorí
využívajú na hniezdenie dutiny. Môžeme
tu vidieť brhlíka (*Sitta europaea*), sýkorku
veľkú (*Parus major*), ale aj datľa
prostredného (*Dendrocopos medius*),
ktorý využíva príležitosť na vyvedenie
mláďat. Pestrá osádka spevavcov a
prírodné prostredie láka aj jedného
z najšikovnejších predátorov v tomto pro-

stredí – jastraba krahulca (*Accipiter nisus*).
Zhluky stromov veľmi radi využívajú sovy,
ktoré sa udomácnili v mestskom prostredí.
Sova obyčajná (*Strix aluco*) hniezdi v
bútľavých stromoch, myšiarka ušatá
(*Asio otus*) zas v starých hniezdach
krkavcovitých vtákov, ktoré tiež uprednostňujú
veľké a staré stromy. V mestách nájdeme
aj spevavce ako penicu čiernohlavú
(*Sylvia atricapilla*), ktorá je ináč typickým
obyvateľom pobrežných krovín, zelienuku
(*Chloris chloris*) či žltouchvosta domového
(*Phoenicurus ochruros*), ale aj množstvo
ďalších. Najmä v posledných rokoch osídľujú
mestské okraje vrabce poľné (*Passer montanus*),
ktoré z voľnej prírody miznú. V zime zas
obzvláštnia mestské prostredie krdle
exotických chochláčov severských
(*Bombicilla garrulus*), ktoré k nám prilietajú
zo severnejších končín a radi sa hostia
na zamrznutých nepozbieraných jablkách.

Semená tují na cintorínoch zas lákajú
krdle stehlíka čížika (*Spinus spinus*).
O trochu bližšie k ľuďom je jeden z
najhojnejších operencov na sídliskách –
drozd čierny (*Turdus merula*) či najhojnejší
slovenský spevavec pinka obyčajná
(*Fringilla coelebs*). Prekvapujúcejší v
mestskom prostredí je holub hrivnák
(*Columba palumbus*), donedávna typický
obyvateľ lesov, ktorý začal využívať
mestské prostredie. A svoje miesto si tu
našiel ďalší pernatý dravec – sokol
myšiár (*Falco tinnunculus*), ktorý sa
naučil hniezdiť na balkónoch mestských
bytoviek. A výlučne na umelo vytvorené
prostredie bytoviek je odkázaný
dážďovník (*Apus apus*), ktorý svoje
prírodné prostredie skalných stien
opustil dávno, no aj v mestskom
prostredí je spolu s podobne hniezdiacou
lastovičkou domovou (*Hirundo rustica*)
a belorítkou (*Delichon urbica*) čoraz
vzácnejší.

Jastrab krahulec

Mláďa datľa prostredného

Zelienka obyčajná

Stehlík čížik

Holub hrivnák

Krdle chochláčov severských

Žltouchvost domový

Raniak hrdzavý

Dážďovník obyčajný

Všetci operení obyvatelia
mesta si zaslúžia našu pozornosť a ochranu.
Málokedy si uvedomujeme, akého množstva
obťažujúceho hmyzu či hlodavcov nás zbavujú
a o čo ťažší život by sme bez nich mali.
A je tu ešte jeden lietavý živočích, aj keď
nie operenec. Netopiere často vzbudzujú odpor,
no neodôvodnená hrôza, ktorú z nich niektorí
ľudia majú, je vyvážená ich nesmiernou
užitočnosťou pre človeka. Jedným z
najčastejších súputníkov človeka z tejto
skupiny cicavcov je raniak hrdzavý
(*Nyctalus noctula*).

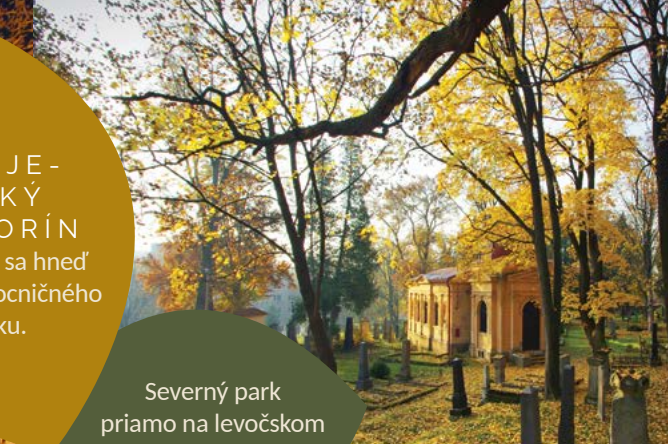
Pinká obyčajná - samička

Pinká obyčajná - samček

EVANJE-
LICKÝ
CINTORÍN
Nachádza sa hneď
vedľa nemocničného
parku.

Severný park
priamo na levočskom
námestí.

Aj priamo na námestí
nájdem vzrastlé, prirodzene
rastúce stromy, ktoré tvoria spolu
s pamiatkami harmonické životné prostre-
die. Zaujímavé je, že v dávnejšej minulosti sa
nesadili v centrách miest stálozelené ihličnany,
tie sú módou až posledných desaťročí. Výho-
dou listnáčov je, že poskytujú v lete príjemný
chládok a tieň, ale na rozdiel od ihlična-
nov v zime pri nedostatku svetla
netienia.

Levočské námestie s krásne
s farbenými javormi v parku
pred radnicou.

Určite zaujíma-
vým stromom v Levoči je
toto ginkgo dvojlaločné (*Ginkgo
biloba*) rastúce dnes ako súčasť mestské-
ho opevnenia. Je to drevina pôvodom
z Ázie a ide o žijúcu fosíliu – je to druh
z obdobia druhohôr a súčasník
vyhynutých dinosaurov.

LEVOČSKÁ BAZILIKA MARIÁNSKA HORA

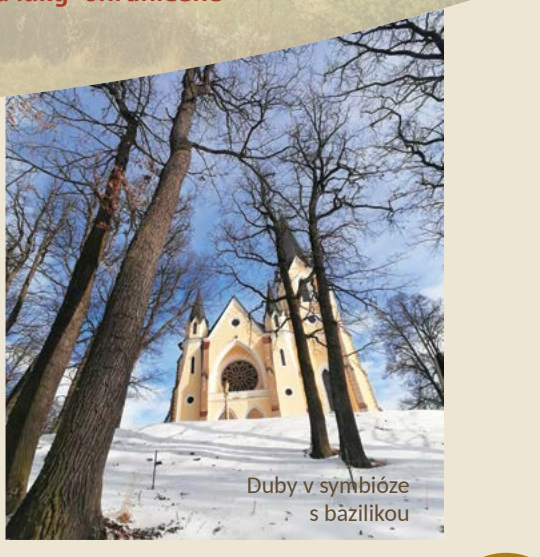
Duby
dominujú na
Mariánskej hore aj
dnes. Tento patrí k
najstarším a najhrub-
ším, vo výške 1,3 m
nad zemou má
obvod kmeňa
307 cm.

Neodmysliteľnou súčasťou Levoče je Mariánska
hora, ktorá sa vypína nad mestom v nadmorskej výške
760 m n.m. Mariánska hora nevyzerala vždy tak, ako ju poznáme dnes.
Vo veľmi dávnej minulosti po poslednej dobe ľadovej bola pokrytá celá lesom.
Neskôr, po činnosti človeka zmenila svoju tvár a to hlavne na južnom úpätí, kde človek
stovky rokov pretváral krajinu na svoj obraz. Z lesa urobil polia a lúky ohraničené
medzami, postavil kaplnky a vysadil alej.

Pohľad z Mariánskej
hory r. 1833.
V popredí sú typické
duby, pod nimi
na južnom úpätí sa
cez polia vinie cesta
okolo kaplniek.
Keďže alej poskytujú-
ca tieň bola vysadená
až neskôr, cesta
na slnku bola isto
úmorná, o čom svedčí
aj osoba v popredí
s dáždnikom.

Duby v symbióze
s bazilikou

HISTÓRIA

Vzhľadom na pestrosť drevín je južná a východná strana Mariánskej hory rôznorodá a v jeseni krásne farebná.

Jarný pohľad na južné úpätie, kde sa na medziach hojne vyskytuje slivka trnková (*Prunus spinosa*) a čerešňa vtáčia (*Prunus avium*)

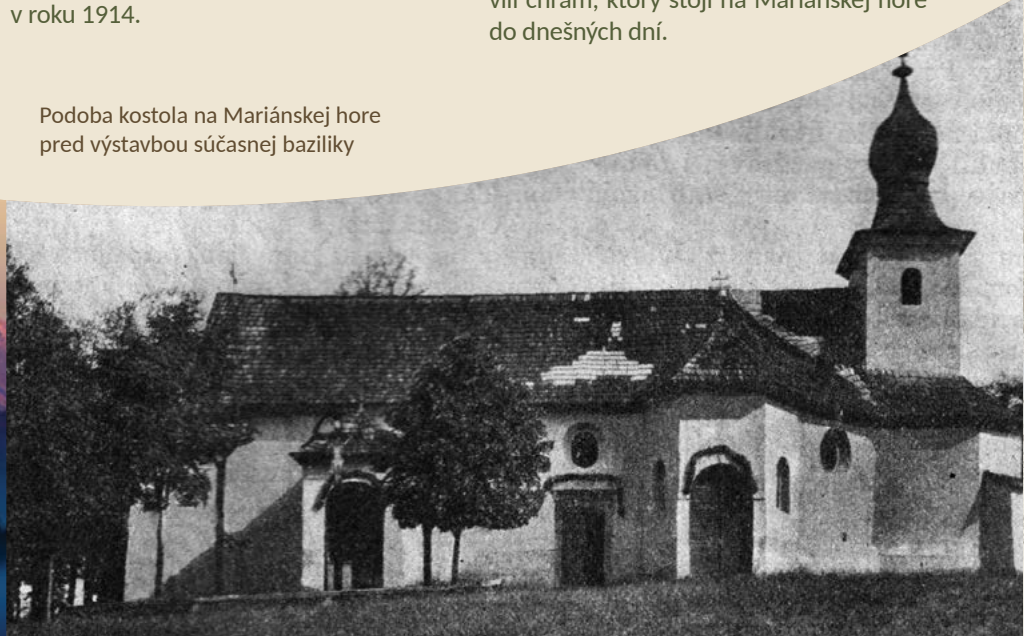
K Mariánskej hore neodmysliteľne patria mohutné duby zimné (*Quercus petraea*), ktoté spolu s lipou malolistou a veľkolistou (*Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*), javorom mliečnym a horským (*Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*) a vtrúsenou jedľou bielou (*Abies alba*) tvoria ojedinelé a pôvodné lesné spoločenstvo, ktoré na Slovensku nájdete len na Spiši a plošne najväčšie je práve v okolí Levoče. Nielen krajina Mariánskej hory v priebehu vekov menila svoju tvár. Kaplnka na tomto mieste bola postavená už v r. 1247,

len dva roky po tom, čo vznikla Levoča po pustošivom vpáde mongolských kmeňov. Nevieme, ako vyzerala, ale vieme, že toto miesto bolo už vtedy preto veľmi významné. Neskôr vznikol na Mariánskej hore kostolík, ktorý bol viackrát prestavovaný až do barokovej podoby, akú poznáme z prvých historických fotografií. Neogotická bazilika, ako ju poznáme dnes, sa začala stavať až v roku 1906 a dokončená bola v roku 1914.

Myšlienka baziliky na Mariánskej hore, ako ju poznáme dnes je pravdepodobne inšpirovaná chrámom v Lurdoch. Nebolo to však úplne ľahké. Kvôli dopravnej nedostupnosti stavbu kostola sprevádzali mnohé ťažkosti. Dňa 16. októbra 1908 o 3. hodine rannej sa zrútila novo postavená veža a strhla aj príhlé múry. Napriek tejto tragédii, ktorá sa našťastie obišla bez ľudských obetí, sa stavitelia poučili a postavili chrám, ktorý stojí na Mariánskej hore do dnešných dní.

Súčasná neogotická bazilika
Navštívenia Panny Márie
dokončená r. 1914

Podoba kostola na Mariánskej hore
pred výstavbou súčasnej baziliky

ALEJA

Jesenná aleja s bazilikou

Viete si predstaviť, že by ste na „Maria huru“ nešli alejou? Pred 130 rokmi sa alejou nechodilo. Tú vysadili až vojaci v r. 1899 v dvoch radoch okolo poľnej cesty z miestnych pôvodných drevín, ktoré tvorili hlavne lipy: malolistá a veľkolistá (*Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*). Ale v aleji nenájdeme len lipy. Rastú tam aj javor mliečny (*Acer platanoides*), či javor horský (*Acer pseudoplatanus*) a nájdeme tam aj buky lesné (*Fagus sylvatica*). Raritou aleje je viac ako 100 ročná jablňoň (*Malus sp.*) miestnej proveniencie

rastúca v západnej časti aleje. Dnes má dvojradová aleja 241 stromov, ktorá sa dnes nachádza už v spodnej časti novej obytnej zástavby. Lipa s najväčším obvodom kmeňa 377 cm (vo výške 1,3 m nad zemou) je hneď prvá lipa aleje pri bazilike. Aleja dnes nesie názov Aleja Jána Pavla II. a od 16.12.2010 je vyhlásená za kultúrnu pamiatku.

Dnes aleja
130 - 140 ročných
stromov spája mesto
Levoča a baziliku
na Mariánskej hore.

Raritou aleje je
viac ako storočná
jablňoň v aleji
s obvodom pňa
254 cm.

Vysadená aleja popri poľnej ceste
na Mariánsku horu. Na hore je
barokový kostolík, ktorý tam stál
pred dnešnou bazilikou.

Mapa Levoče
a Mariánskej hory
z vojenského
mapovania
z r. 1783

Vedľa cesty na Mariánsku horu je postavených 5 kaplniek so sochami stvárnenými na motívy udalostí zo života Panny Márie: Sv Anna s pannou Máriou, Zvestovanie, Panna Mária s dieťaťom, Nepoškvrnené počatie a Pieta. Na kaplnkách je uvedený nad klenbou letopočet 1869, ale je to pravdepodobne rok ich prestavby, alebo rekonštrukcie, keďže sú jasne vyobrazené na vedute z r. 1833 a sú taktiež zakreslené na mapách vojenského mapovania z r. 1783. Okrem prvej kaplnky smerom od Levoče sú všetky umiestnené na západnej strane aleje a orientované na východ.

Prvá kaplnka
je typovo iná
a orientovaná na juh.

Kaplnky orientované
na východ

KAPLNKY

PÚTNICI

Či už prídete na toto miesto počas púte, alebo mimo nej, má stále svoju atmosféru a neopakovateľný Genius loci čo sa dá zistiť jedine tak, že na toto miesto prídete.

Mariánska hora počas púte. Drevený kríž v spodnej časti prvej fotografie označuje miesto, kde v r. 1995 omšu celebraval pápež Ján Pavol II.

Mariánska hora patrí medzi najvýznamnejšie a najstaršie pútnické miesta na Slovensku. Púť sa tu koná každý rok v prvý júlový víkend z príležitosti sviatku Navštívenia Panny Márie. Počet pútni-

kov počas tohto sviatku je odhadovaný na státisíce. Zatiaľ najpočetnejšia púť sa uskutočnila r. 1995, keď toto miesto navštívil pápež Ján Pavol II. a počet pútnikov dosiahol 650 tisíc.

LEVOČSKÉ DUBINY

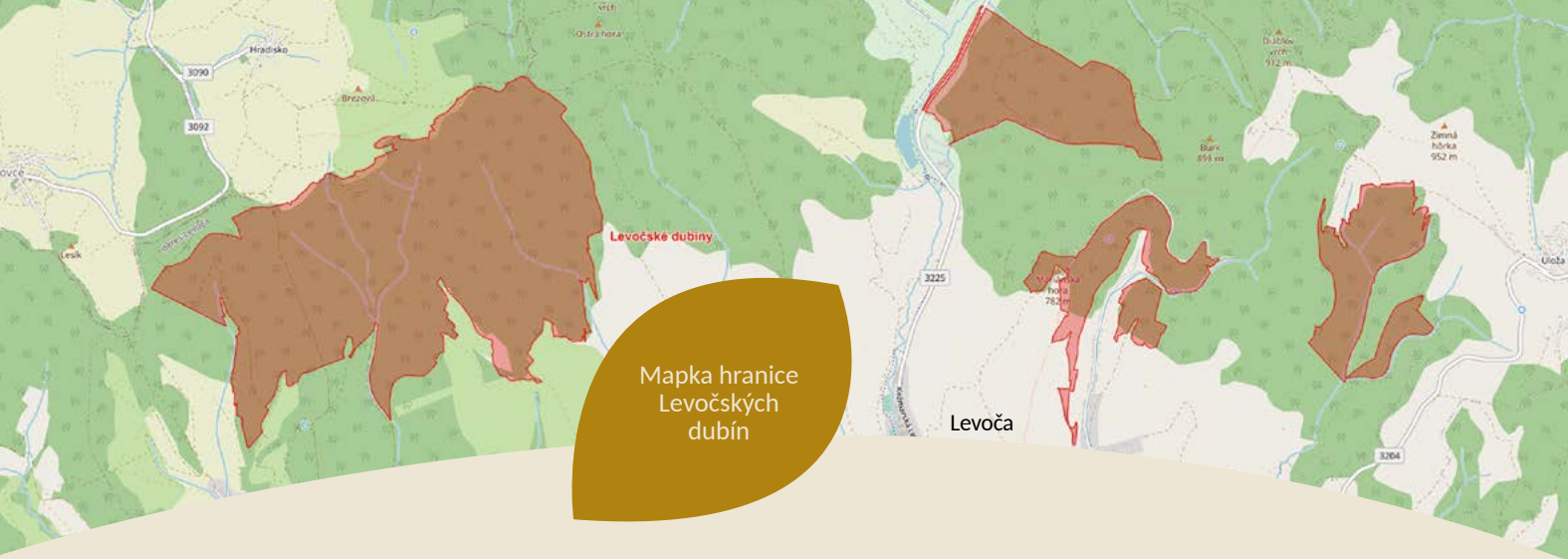
Príroda
okolí Levoče je bohatá
na výnimočné hodnoty, medzi kto-
rými vynikajú dubové a prevažne dubové
lesné porasty na úpätí Levočských vrchov.
Ťahajú sa v rôzne širokom páse od Dlhých
Stráží až po katastrálnu hranicu obce Uloža te-
mer neprerušene. Čím sú tieto porasty vzácne?
Ukazujú nám dodnes, ako vyzerali lesy v okolí
Levoče kedysi a uchovávajú vzácne a chrá-
né druhy rastlín, aj také, ktoré už dnes na
Slovensku inde nenájdeme.

Levočské dubiny majú históriu, spojenú s ľudskou činnosťou. Ide o historické mestské lesy, ktoré boli obhospodarované holorubne s krátkou obnovnou dobou. Forma nízkeho, tzv. výmladkového lesa sa udržiavala práve takýmito pravidelnými holorubmi a predpokladáme, že na mnohých miestach aj pastvou. Takéto lesy neboli na Slovensku ničím výnimočné, no v modernej dobe sa lesníci snažili previesť takýto les na les vysoký, dokonca im to prikazoval zákon – výmladkové kmene vyrúbali, ale na mieste pôvodného lesa vysádzali hospodárske druhy drevín, najmä smrek, borovicu, smrekovec. Výmladky aktívne potláčali a podporou hospodárskych drevín pôvodný les postupne zanikol, úplne sa zmenili aj bylinné spoločenstvá v podraсте. Zachoval sa ako veľmi vzácny len v niekoľkých fragmentoch v Hornádskej kotline a na úpätí Levočských vrchov. Levočské dubiny sú jedným z najvýznamnejších území v rámci Slovenska, pretože tvoria výmerou najrozsiahlejší ucelený komplex tohto biotopu u nás. Nachádzajú sa tu zachované typické ukážky biotopu európskeho významu Dubovo-hrabové lesy lipové (9170) a typy s prechodom k bukovým a jedľovo-bukovým kvetnatým lesom.

Prví si jedinečnosť lesných spoločenstiev uvedomili odborní pracovníci bývalého Lesoprojektu, ktorí tu v osemdesiatych rokoch minulého storočia popísali nové lesné spoločenstvá. V dnešnej odbornej terminológii sú to spoločenstvá biotopu európskeho významu Ls2.3 Dubovo-hrabové lesy lipové (9170), ku ktorým sa veľmi vzácne pridáva aj biotop Ls3.3 Dubové nátržníkové lesy (9110*). Okrem týchto dominantných tu nájdeme aj spoločenstvá biotopov európskeho významu Ls4 Lipovo-javorové sutinové lesy (9180), Ls5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130) a najmä v záveroch údolí okolo tokov Ls1.3 Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy (91E0).

Interiér
dubového
lesa

Dubový les

Mapka hranice
Levočských
dubín

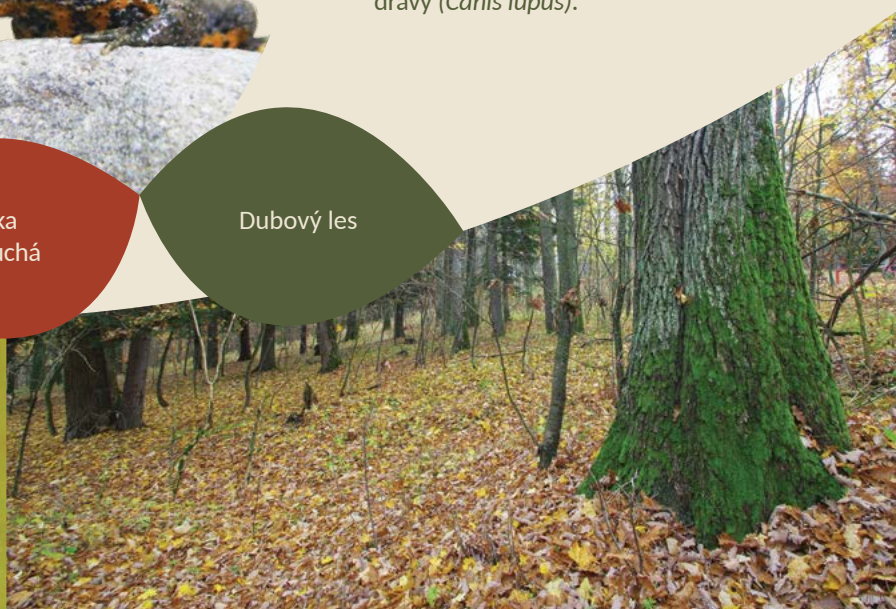
Dnes sú tieto porasty kompaktné až roztrúsené v širokom pásme medzi Levočou a Dlhými Strážami západne od Levočskej doliny a východne od nej na svahoch doliny od Kováčovej vily až po Durst. Významné fragmenty dubín s mohutnými jedincami a pestrým prevažne listnatým porastom sú aj na svahoch Mariánskej hory a v bezprostrednom okolí baziliky na jej vrchole, neroziahly, ale z hľadiska ochrany prírody veľmi významný porast je aj na svahu cesty nad priehradou, kde je povrch nivnej medze Levočského potoka porastený ťažko prístupným sutinovým lesom. Najhodnotnejšie a najzachovalejšie časti porastov boli v roku 2004 vyhlásené za chránené územie európskeho významu v rámci celoeurópskej

siete Natura 2000 ako SKUEV0110 Levočské dubiny na výmere okolo 560 ha. Je to pocta levočskej prírode, ale zároveň aj záväzok voči ďalším generáciám. Dnes tieto porasty rozoznáme podľa vysokého podielu hlúčikov výmladkových drevín, najmä lipy, duba, ale aj buka. Z jedného miesta okolo pňa vyrastajú hlúčiky kmeňov z výmladkov.

Kunka
žltobruchá

Dubový les

Živočíšstvo lokality za jej rastlinným bohatstvom nezaostáva, no vymenovať čo i len typických zástupcov jednotlivých živočíšnych skupín presahuje možnosti tejto kapitoly. Spomeňme teda aspoň európsky významné druhy živočíchov, ktoré sú predmetom ochrany územia európskeho významu v rámci celoeurópskej sústavy chránených území Natura 2000 – kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok karpatský (*Lissotriton montandoni*) a vlk dravý (*Canis lupus*).

Cesnak hadí

Skoro na jar nájdeme v porastoch šafran spišský (*Crocus discolor*) a hneď po ňom celú plejádu jarných bylín, ktoré v máji na mnohých miestach vystriedajú zárazy cesnaku hadieho (*Alium victorialis*). Je to typická vysokohorská bylina, v slovenských pohoriach ho nájdeme na holiach, nad pásmom kosodreviny, a tu rastie na okrajoch kotliny spolu s teplomilnými druhmi ako ďateľina panónska (*Trifolium pannonicum*), hrachor čierny (*Lathyrus niger*) či plamienok rovný (*Clematis recta*).

Šafran spišský

Škarda sibírska

No skutočným klenotom je mohutná, nápadná škarda sibírska (*Crepis sibirica*), ktorá tu má pravdepodobne poslednú potvrdenú slovenskú lokalitu. Extrémne vzácny je aj zvonovec ľaliolistý (*Adenophora lilifolia*), jeden z mála slovenských výskytov predstavuje klinček pyšný alpský (*Dianthus superbis ssp. alpestris*).

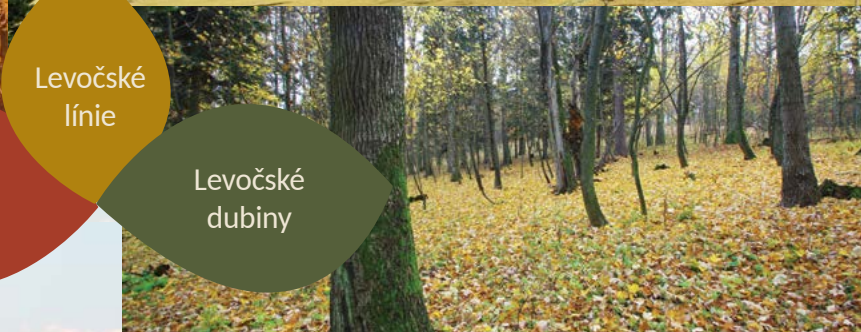
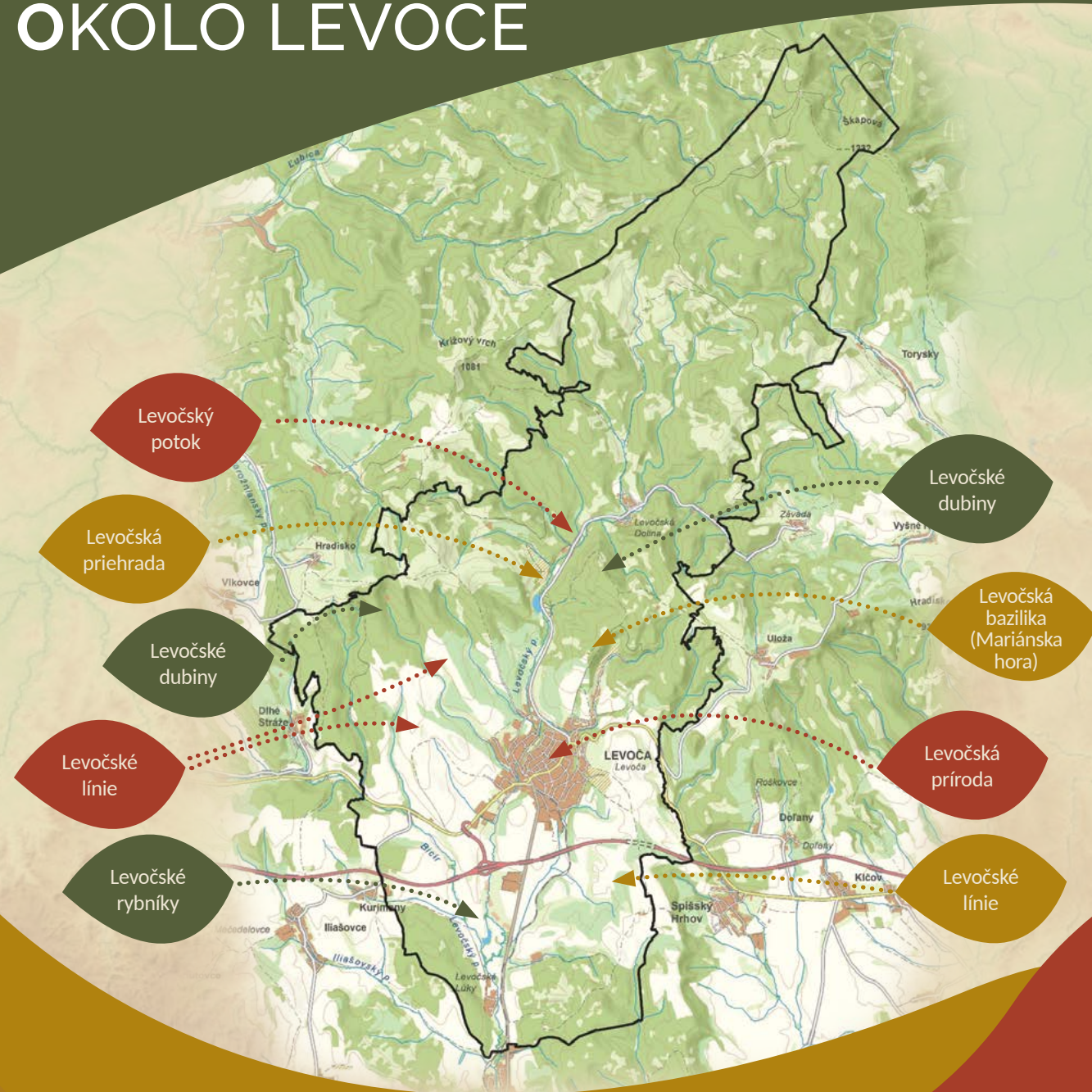
Klinček pyšný

K vzácnostiam patrí aj prilbica moldavská (*Aconitum moldavicum*), plamienok alpínsky (*Clematis alpina*), vemenníček zelený (*Celoglossum viride*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), kruštík modrofialový (*Epipactis viridiflora*), kruštík širokolistý (*Epipactis helleborine*), vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*), ľalia zlatohlavá (*Lilium martagon*), orlíček obyčajný (*Aquilegia vulgaris*), ostrica metlinatá (*Carex paniculata*).

Zmiešané porasty duba a lipy majú botanicky pozoruhodný bylinný podrast, kde dominujú živné prvky, ale prelínajú sa tu sprievodcovia dubín s horskými dealpínskymi prvkami.

NAJ Z PRÍRODY OKOLO LEVOČE

Levočská
príroda

Levočské
línie

Levočské
dubiny

Levočská
bazilika
(Mariánska
hora)

Levočské
rybníky

Levočský
potok

Levočská
priehrada

Levočské
dubiny

Levočská
bazilika
(Mariánska
hora)

Levočská
príroda

Levočské
línie

Levočský
potok

Levočská
priehrada

Levočské
dubiny

Levočské
línie

Levočské
rybníky

LEVOČSKÝ POTOK

Mesto Levoča svojim významom ovplyvňuje aj širšie okolie. Dalo názov pohoriu, na ktorého úpätí leží, a rovnako aj potoku, ktorý mestom preteká. Levočský potok je významným ľavostranným prítokom Hornádu. Pramení v Levočských vrchoch pri obci Uloža a do Hornádu sa vlieva v obci Markušovce. Pri 27 km dlhej ceste tečie dvoma rôznymi geomorfologickými celkami, ktoré dávajú rôzny charakter jeho toku. Aj keď jeho geológia je na prvý pohľad monotónna, kto sa však prizrie pozornejšie, objaví v okolí Levočského potoka zaujímavosti.

Počas povodne odkryl potok časť strmej strány, v ktorej profile máme možnosť vidieť doklad niekdajšieho vývoja. Na týchto miestach sa pred miliónmi rokov kotúľali po mierne uklonenom morskom dne úlomky, ktoré sa postupne obaľovali bahnom a zaokrúhľovali, aby boli následne zaliaté ďalšou vrstvou sedimentu. Dnes ich môžeme zreteľne vidieť na dne údolia, vyerodovaného Levočským poto-

kom. Celkom jednoznačný nie je prameň potoka. Obyvatelia Ulože ho uvádzajú na severnom úpätí kopca Krúžok nad obcou, ale všetky dostupné geografické podklady hovoria o prameni Levočského potoka na západnom úpätí s tým, že Levočský potok preteká obcou. Každopádne ešte pred dosiahnutím dna doliny medzi Levočou a Závadou, pred sútokom s prítokom od Závady, tečie ako Levočský potok.

Rybárik riečny

Geologický profil na zosuve

Na území Levočských vrchov ostro zarezanou dolinou so strmými svahmi, zväčša s priamym korytom, no pod Levočou už ako podhorský potok v Hornádskej kotline bohato meandrujúci, v širokej nive. V Levočských vrchoch ho sprevádzajú zväčša lesné porasty, tvorené celou šká-

Jarný aspekt Levočského potoka s veternicou hájnou

lou drevín, ktoré na menej prístupných miestach predstavujú ukážku prirodzených lesov. Najhodnotnejšie spoločenstvá predstavujú samotné lužné lesy v úzkej nive potoka, tvorené prevažne jelšou sivou (*Alnus incana*) a vrbou krehkou (*Salix fragilis*) s prímiesou ďalších drevín z okolitých porastov, najmä javora horského (*Acer pseudoplatanus*), lipy malolistej (*Tilia cordata*) či jaseňa štíhleho (*Fraxinus excelsior*). Popri bežných, typických druhoch podrastu tu nájdeme pozoruhodný výskyt vojnovky belasaj (*Polemonium caeruleum*).

V Hornádskej kotline je krajina zväčša odlesnená, poznačená stáročnou poľnohospodárskou činnosťou, na mnohých miestach tvoria najvýraznejší zelený koridor práve brehovité porasty Levočského potoka s pestrejším drevinovým zložením ako v Levočských vrchoch. K jelši sivej pribúda jelša lepkavá (*Alnus glutinosa*), k vrbe krehkej vrba purpurová (*Salix purpurea*), a na mnohých miestach dominuje čremcha (*Padus avium*). Na jar pred olistením stromov nájdeme v ich podraсте pestrú zmes jarného aspektu bylín, ktorým dominuje žltá veternica iskerníkovitá (*Anemone ranunculoides*) a biela veternica hájna (*A. nemorosa*). Dopĺňa ich chochlačka plná (*Corydalis solida*), plúcnik tmavý (*Pulmonaria obscura*), blyskáč cibulkatý (*Ficaria bulbifera*) či mäsovo-ružový zubovník šupinatý (*Lathraea squamaria*), ktorý, sám nemajúc chlorofyl, parazituje na koreňoch okolitých stromov.

Pramenná oblasť Levočského potoka

Interiér Levočského potoka

Vojnovka belasá

Levočské rybníky

Víby
ohryzené
bobrom

Volavka
popolavá

Tu si pozornosť zaslúžia najmä druhy, ktoré sú splavené z vyšších častí povodia, napríklad horský cesnak hadí (*Allium victorialis*) alebo východokarpatský kostihoj srdcovitolistý (*Symphytum cordatum*), ktorý má v súlade so svojim menom nápadné srdcovité listy. Tieto druhy sú tu splavené z Levočských vrchov. V posledných rokoch nápadne ovplyvňuje brehové porasty ohryzom drevín vzácny privandrovalec bobor vodný (*Fiber castor*).

To najvzácnejšie z levočskej prírody je však sústredené na mieste, ktoré človek priamo vytvoril. Nad sútokom Levočského potoka s Bicírom je vybudovaná sústava štyroch rybníkov, ktoré sú okrem športového rybárenia aj vďaka útočiskom viacerých druhov obojživelníkov a najmä vtákov, ktoré nenájdeme široko-dĎaleko. Popri všade bežných kačiciach divých (*Anas platyrhynchos*) tu môžeme vidieť aj kačicu chrapku (*A. crecca*), chriplavku (*Mareca strepera*) a kačicu lyžičiarku

(*Spatula clypeata*), vzácnne zabľúdi aj hus siatinná (*Anser fabalis*). Stálymi obyvateľkami okolia sa stali volavky popolavé (*Ardea cinerea*), ale práve tu bola zatiaľ na jedinom mieste v regióne zaregistrovaná aj volavka purpurová (*Ardea purpurea*). Okrem typických vodných a na vodu viazaných druhov ako bocian čierny (*Ciconia nigra*), lyska čierna (*Fulica atra*), sliepočka vodná (*Gallinula chloropus*), potáпка chochlatá (*Podiceps cristatus*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), strnádka trstinová (*Emberiza schoeniclus*), trsteniarik obyčajný (*Acrocephalus palustris*) či malý (*A. schoenobaenus*) tu vďaka nálezu nezameniteľného hniezda registrujeme aj výskyt kúdeľníčky lužnej (*Remiz pendulinus*). V jarnom období tu môžeme počas ťahu vidieť kršiaka rybára (*Pandion haliaetus*), čo je naozaj nález nevídaný.

Hniezdo
kúdeľníčky

Kačica
lyžičiarka

Obyvatelia Levoče
o tomto prírodnom zákutí veľa
nevedia a o jeho prírodných
hodnotách často netušia ani rybári,
ktorí tu chodia. Patrí im vďaka
za jeho udržiavanie.

LEVOČSKÁ PRIEHRADA

Vodná nádrž Levočská priehrada sa nachádza v údolí Levočského potoka asi 3 km od centra mesta Levoča. Nachádza sa v lokalite Kováčova vily. Okrem širokej letnej ponuky rekreačných športov a kúpania predstavuje 3 ha veľká plocha prirodzené prostredie pre vodné vtáctvo a obojživelníky.

Bocian
čierny

Okolo
Levočskej priehrady
bol vybudovaný Náučný
chodník ŽABIA CESTA, ktorý
prezentuje prírodné
zaujímavosti okolia
priehrady.

Krátko
po vybudovaní
vodnej nádrže ju
objavili aj obojživelníky.
Na jar sa vo veľkom
množstve zliezali k nádrži
z priestoru nad Kováčovou
vilou stovky
ropúch bradavičnatých
(*Bufo bufo*).

NAUČNÝ CHODNÍK ŽABIA CESTA

Trasa: okružná, obojsmerná
Náročnosť: nenáročný
Počet zastávok: 7
Dĺžka trasy: 1,2 km
Priemerný čas prechodu:
40 min.

Levočská
priehrada

Ropuchy ťiahnu

Prenášanie
žiab a pôvodné
fóliové zábrany

ŽABIA CESTA

Najväčšou prekážkou na ceste lásky bola štátna cesta Levoča – Závada, ktorú museli prekonať. Pomalé, ťarbavé ropuchy, často už v spojení samice a samca, hynuli pod kolesami áut. Aj keď to nie je príliš frekventovaná komunikácia, každoročne tu hynuli desiatky až stovky týchto chránených živočíchov.

Výsledkom žabej lásky sú tisíce vajíčok. Ropuchy ich kladú v dlhých šnúrach, skokany v hustých chumáčoch a mloky jednotlivito na vodné rastliny. Z nich sa vyliahnú žubrienky, ktoré sa postupne premenia na malé žabky a mloky. Narastú im

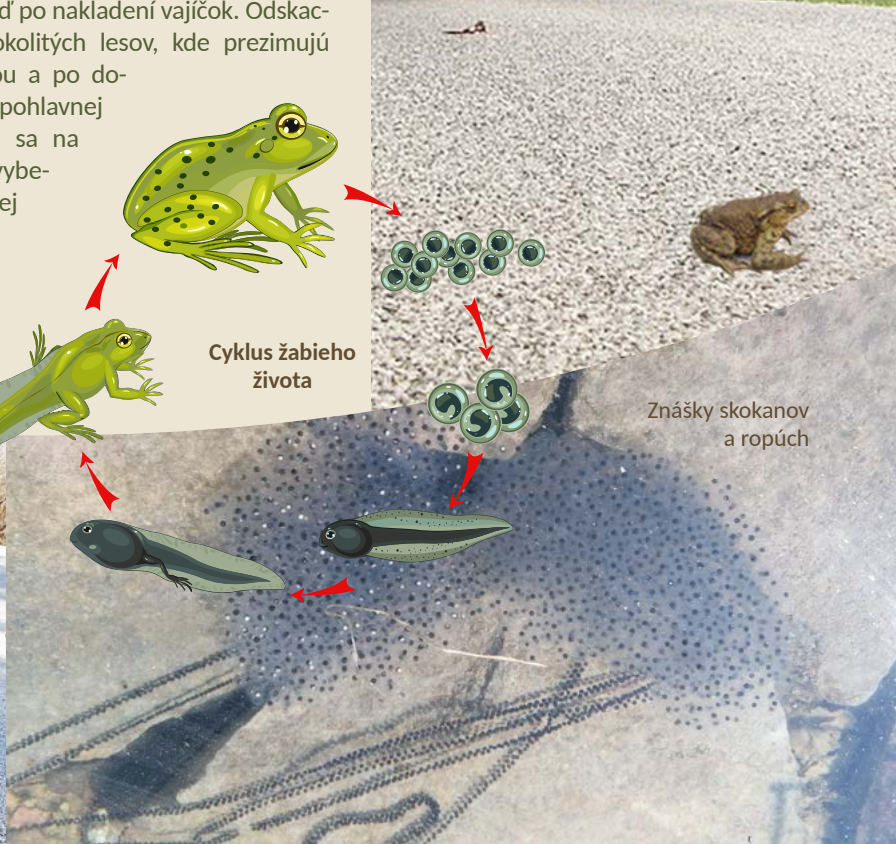
nohy, žabám zaniknú chvosty. Po opustení vody sa drobné tvory rozlezú do širokého okolia, po stopách rodičov, ktorí opúšťajú nádrž hneď po nakladení vajíčok. Odsakujú do okolitých lesov, kde prezimujú pod zemou a po dosiahnutí pohlavnej dospelosti sa na jar opäť vyberú k rodnej priehrade.

Cyklus žabieho života

Budovanie zábran už patrí minulosti

Kritický úsek,
ktorý bol pre žaby
cestou smrti

Znášky skokanov
a ropúch

Podchody pre žaby
a trvalé zábrany

ŽABOCHODY

V dnešnom svete spôsobujú ľudské aktivity neustále znižovanie ich stavov a aj preto sa ľudia rozhodli jednu z nich odstrániť natrvalo. Nápad vybudovať trvalé žabie podchody nie je úplne nový, ale na Spiši bol využitý prvýkrát. Komunikácia bola v kritickom úseku olemovaná betónovými dielcami, ktoré nahradili každoročné budovanie zábran, a tunely popod cestu práce a náročné prenášanie žiab cez cestu. Dúfame, že táto stavba pomôže zachovať obojživelníky na miestach ich rozmnožovania aj v budúcnosti.

Každoročnú cestu absolvujú s ropuchami aj menej početné skokany hnedé (*Rana temporaria*). V širšom okolí vodnej nádrže žije z obojživelníkov aj salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), mlok

Skokan hnedý

bodkovaný (*Lissotriton vulgaris*), mlok karpatský (*Lissotriton montandoni*), mlok horský (*Ichthyosaura alpestris*) a kunika obyčajná (*Bombina variegata*). Tieto druhy však žijú nenápadne aj v čase rozmnožovania, viaceré z nich skryto v lesnom prostredí alebo v nive Levočského potoka. Dlhodobu pozorujeme úbytok týchto užitočných živočíchov, preto treba vždy starostlivo zvažovať každý zásah do prírody, najmä do mokradí.

Samozrejme, žaby nie sú jedinými obyvateľmi vodnej nádrže. Kým naši rodičia či starí rodičia poznali raka riečneho (*Astacus astacus*) z každej riečky, potoka, dnes je tento kôrovec čoraz vzácnejší. Vo vodách priehrady sa mu zatiaľ darí, rovnako ako množstvu ďalších bezstavovcov, viazaných na vodné prostredie, ako sú chrobáky, vodné bzdochy či vážky, osídľujúce najmä plytké, vegetáciou zarastené vody v hornej časti nádrže.

Vodné prostredie priťahuje aj vtáctvo. Kvôli charakteru nádrže tu mnohé druhy, vyskytujúce sa na neďalekých

Žabochod

Rak
riečny

Fóliové zábrany nahradili
trvalé podchody pod cestou

rybníkoch pod Levočou, nenachádzajú vhodné prostredie, ale volavka popolavá si tu už svoje miesto našla a roky pred ňou sa tu zastavil aj vzácny bocian čierny (*Ciconia nigra*), ktorý žije a hniezdi hlboko v lesoch nad nádržou. V zime, kým vodná hladina nezamrzne, sa tu v posledných rokoch zastaví aj kormorán veľký (*Phalacrocorax carbo*). Rybári ho nevidia radi, mali by sme však vždy mať na pamäti, že prírodu zdieľame s jej obyvateľmi a každý má v nej svoje miesto.

Momentálne je o tiahnuce žaby postarané prostredníctvom žabochodov, ktoré boli nedávno vybudované pre záchranu žiab pri ich migrácii. Žabochod je sieť tunelov popod cestu a zároveň stavba betónových múrikov popri asfaltovej komunikácii. Tieto betónové múriky nahradili prenosné fóliové zábrany, ktoré sa tu stavali predtým každý rok. Žabochody takto zachránia len pri Levočskej priehrade niekedy aj viac ako 2000 žiab ročne.

LEVOČSKÉ LÍNIE

Pohľad
na Levoču
z r. 1917, v popre-
dí tzv. pyramídálne
topole (*Populus
nigra* var.
Italica).

„Krajina je
obraz ľudí, ktorí
ju obývajú.“
(Václav Čižek)

Vďaka svojim prírodným podmienkam patrí Spiš k najstarším osídleným územiám na Slovensku, čoho dôkazom sú mnohé archeologické nálezy. Vývoj krajiny tohto územia, ako ju poznáme dnes je okrem geologického vývinu, ktorý určil základný tvar reliéfu najviac podmienený vývojom vegetácie po poslednej dobe ľadovej (cca pred 10 tis. rokmi), keď došlo k otepleniu a nástupu lesov. Pri následnom osídľovaní tohto územia došlo k premeně jeho značnej časti na poľnohospodársky využívanú pôdu. Obraz krajiny, ako ju vidíme okolo Levoče je tak dôsledkom pôsobenia prírodných procesov a človeka. Aj napriek tomu, že tu nenájdeme „divočinu“ bez zásahov človeka, pôsobí táto krajina proporčne a harmonicky.

Pohľad
na Levoču
a jej okolie
v r. 1837.
Harmonicky
pôsobiaci
krajina.

Samotné mesto je situované na opevnenej vyvýšenej plošine, jeho bezprostredné okolie tvoria poväčšinou polia, lúky, medze a mimolesná vegetácia. Širšie okolie prechádza do lesa, hlavne v oblasti Levočských vrchov. Dôkazy o tom, ako sa táto krajina vyvíjala v minulosti môžeme zistiť v posledných

storočiach z historických obrázkov, fotografií, máp a leteckých snímok doplnených o archívne záznamy. Najvýznamnejšia zmena v pomerne stabilnej štruktúre krajiny sa udiala v období kolektívizácie po 2. svetovej vojne, keď došlo k sceľovaniu blokov pôdy a zničeniu medzí.

Ortofotomapa okolia Levoče z r. 1950 a z r. 2017 – 2019

V popredí minoritský kostol na Košickej ulici, nad ním nový diaľničný viadukt a nad ním vyvýšenina so solitérmi stromov „Stará Levoča“. V pozadí lesný komplex Kačelák a posledný horizont sú Volovské vrchy.

Pohľad z trasy diaľnice pred jej výstavbou na „Starú Levoču“ a jej okolie, ktoré tvorili zo severnej strany mokrade, ktoré boli odvodnené.

Ďalším významným zásahom do krajiny južne od Levoče bola v r. 2000 - 2015 výstavba diaľnice D1, diaľničného odpočívadla Levoča a tunela Šibeník. Diaľnica a odpočívadlo sú situované v území pomerne dobre zachovaných historických krajinných štruktúr pôvodného archetypu krajiny. Cestujúci prechádzajúci týmto územím tak môžu obdivovať nielen samotné mesto, ale aj príjemne pôsobiacu krajinu južne od Levoče, kde sa na vyvýšenom návrší nachádza archeologická lokalita „Stará Levoča“.

Krajina pod Šibeníkom so zachovalou historickou krajinou štruktúrou.

Významnými prvkami, ktoré dotvárajú krajinný ráz sú aleje, ktoré majú v okolí Levoče bohatú tradíciu. Táto skutočnosť vychádza do veľkej miery z nariadenia Márie Terézie z roku 1769, ktoré ukladalo občanom povinnosť vysádzať stromy kdekoľvek na výsadbu súčasného miesta. Aleje sa tak v priebehu 18. a 19. storočia stali charakteristickým prvkom kultúrnej historickej krajiny. Najobľúbenejším stromom vedľa hlavných ciest na Spiši bola tradične lípa malolistá a veľkolistá (*Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*), pri bočných cestách jablone (*Malus sp.*). Zaujímavým stromom, lemujúcim v minulosti cesty na Spiši boli tzv. pyramidálne topole (*Populus nigra var. Italica*), ktoré už boli bohužiaľ skoro všade odstránené bez náhrady.

Cesta Levoča – Kurimany
lemovaná
zvyškami aleje
jabloní

Lipová aleja
medzi Levočou
a Spišskou Novou
Vsou

Lipová aleja
na Mariánskej
hore

LEVOČSKÉ LÍNIE

Aj vďaka stáročnému vplyvu človeka a premene krajiny okolo Levoče sa tu dodnes zachovali mimoriadne prírodné hodnoty v poľnohospodárskej krajine. Pásiky niekdajších oráčín ohraničených výraznými medzami boli zväčša zatravnované, no medze samotné a najmä vysoké strmé svahy v blokoch fragmentovanej krajiny dodnes hostia teplomilné spoločenstvá, v ktorých len tu v okolí Levoče nájdeme druhy ako ľan žltý (*Linum flavum*), kozinec cícerovitý (*Astragalus cicer*), veternicu lesnú (*Anemone sylvestris*), horčinku väčšiu (*Polygala major*) či horec krížatý (*Gentiana cruciata*). V záveroch údolí bohato členitej krajiny sú lokálne mokrade, kde nájdeme mečík

škridlicovitý (*Gladiolus imbricatus*), ktorý je protipólom teplo a suchomilných druhov. Nájdeme tu aj zvláštnu modlivku zelenú (*Mantis religiosa*), ktorá bola donedávna v týchto končinách neznámym druhom hmyzu, ale aj najexotičnejšieho živočícha, akého môžeme v prírode okolia Levoče zbrať – dudka chochlatého (*Upupa epops*).

K historickým štruktúram patria aj staré rybníky, ktoré v minulosti boli neďaleko tých dnešných, funkčných. Pripomínajú ich už len znateľné hrádze a výrazne podmáčané plochy. Najmä šoférov pri ceste z Levoče do Spišskej Novej Vsi začiatkom leta zaiste upútajú porasty kosatca žltého (*Iris pseudacorus*). Kto sa zastaví a ponorí do obdivovania ich krásy, môže tu nájsť aj menej nápadný, no nepomerne vzácnejší vstavačovec strmolistý (*Dactylorhiza incarnata*) alebo všivec močiarny (*Pedicularis palustris*).

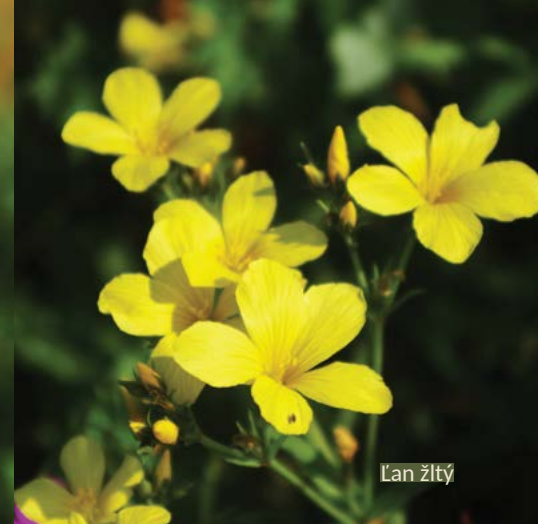

Dudok chochlatý

Mečík škridlicovitý

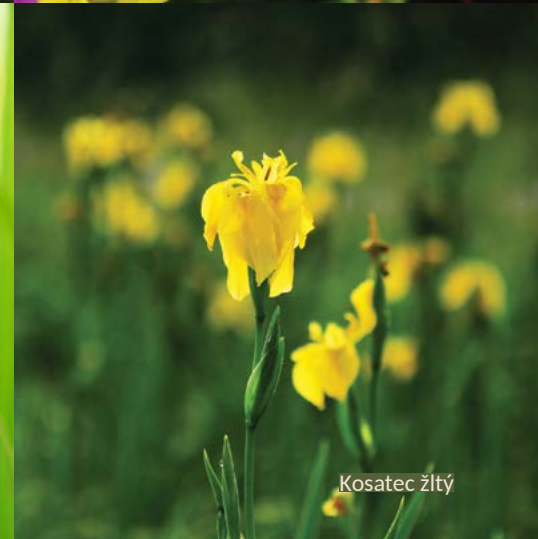
Lan žltý

Modlivka zelená

Vstavačovec strmolitý

Kosatec žltý

Všivec močiarny

Horec krízatý

Kozíneček cícerovitý

NA ZÁVER

Príroda okolia Levoče je rozmanitá a bohatá. Akýmsi spojovníkom medzi prírodou mesta a voľnej krajiny je jeden zo symbolov mesta Mariánska hora s bazilikou. Miesto povznášajúce ducha, kde k jeho atmosfére nepochybne prispieva aj úchvatná príroda a nádherná okolitá krajina. Mohutné duby spoločne s jedľami lemujú okraj odlesnenej Hornádskej kotliny a sú začiatkom rozsiahleho lesného komplexu Levočských vrchov. O kúsok ďalej, v doline, sa píše novodobá história. Rekonštruovaný areál vodnej nádrže Levočská priehrada už neponúka len možnosť rybolovu, kúpania či vodných športov, ale aj nenáročnú prechádzku po náučnom chodníku. Deti z Levoče sa tu zážitkovou formou oboznámia s okolitou prírodou a môžu sa tu učiť priamo v teréne. Informácie na paneloch umiestne-

ných na viac ako 1 km dlhom okruhu isto ocenia aj turisti. Revitalizácia celého areálu Levočskej priehrady sa niesla v znamení ochrany žiab. Práve tento drobný, milý tvor je symbolom celého areálu nazvaného Žabia cesta. Sme hrdí, že práve tu sa prvýkrát na Spiši použili inovatívne žabochody, podchody pod asfaltovou cestou, ktoré umožnia žabkám bezpečný prechod pri ich migrácii z lesov do priehrady. Sme radi, že o prírodu okolia Levoče je dobre postarané.

Pri pohľade z Mariánskej hory máme Levoču a okolitú krajinu Spiša ako na dlani. Vlnovky medzi a terás verne kopírujú terén a umožňujú v krajine čítať stáročnú symbiózu človeka a prírody.

Text:

Milan Barlog, Peter Olekšák, Tomáš Dražil,
Štefánia Bryndzová

Fotografie a mapy:

Peter Olekšák, Milan Barlog, Vladimír Krak
Slovenské národné múzeum, www.slovakiana.sk,
Historická ortofotomapa © GEODIS SLOVAKIA, s.r.o.”
a “Historické LMS © Topografický ústav
Banská Bystrica, Ortofotomapa © EUROSENSE, s.r.o.,
GEODIS SLOVAKIA, s.r.o.,
www.maps.sopsr.sk

Grafická úprava:
CREATIVE STUDIO
SLOVAKIA s.r.o.,
Majka Sabolová
Rusnáková

SKARBY PRZYRODY POGRANICZA. Ochrona zagrożonych gatunków wraz ze zrównoważonym udostępnieniem atrakcji przyrodniczo –krajooobrazowych Starego Sącza i Lewoczy – innowacyjne szlaki przyrodnicze na Miejskiej Górze i w Lewoczańskiej Dolinie.
PRIRODNÉ KLENOTY POHRANIČIA. Ochrana ohrozených druhov pri súčasnom udržateľnom sprístupnení krajinnno-prirodných atrakcií miest Starý Sącz a Levoča – inováčné naučné chodníky v lokalitách Miejska Góra a Levočská Dolina.
Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Poľsko – Slovensko 2014-2020.

